

Sygn. akt I ACa 727/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 listopada 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Roman Sugier (spr.)
Sędziowie :	SA Joanna Kurpierz SO del. Tomasz Opitek
Protokolant :	Małgorzata Korszun

po rozpoznaniu w dniu 13 listopada 2013 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa T. M.

przeciwko Skarbowi Państwa-Dyrektorowi Aresztu Śledczego w (...), Dyrektorowi Aresztu Śledczego w (...), Dyrektorowi Aresztu Śledczego w (...), Dyrektorowi Aresztu Śledczego w (...), Dyrektorowi Zakładu Karnego w (...)

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 22 kwietnia 2013 r., sygn. akt II C 353/11,

- 1) oddala apelację;
- 2) nie obciąża powoda kosztami postępowania apelacyjnego;
- 3) przyznaje od Skarbu Państwa-Sądu Okręgowego w Katowicach na rzecz adwokata I. S. 147,60 (sto czterdzieści siedem i 60/100) złotych w tym 27,60 (dwadzieścia siedem i 60/100) złotych podatku od towarów i usług, tytułem wynagrodzenia za nieopłaconą pomoc prawną udzieloną powodowi z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt I ACa 727/13

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 22 kwietnia 2013r. Sąd Okręgowy w Katowicach oddalił powództwo T. M. skierowane przeciwko Skarbowi Państwa Dyrektorowi Aresztu Śledczego w (...), Dyrektorowi Aresztu Śledczego w (...), Dyrektorowi Aresztu Śledczego w (...), Dyrektorowi Aresztu Śledczego w (...) i Dyrektorowi Zakładu Karnego w (...), nie obciążył powoda

kosztami procesu i orzekł o wynagrodzeniu należnemu pełnomocnikowi powoda za pomoc prawną świadczoną z urzędu.

Rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego zostało oparte na następujących ustaleniach.

Powód T. M. przebywał w Areszcie Śledczym w (...) od 18 grudnia 2001r. do 29 stycznia 2003r. i w okresie od 5 września 2003r. do 15 lutego 2006r.

W czasie pobytu powoda w tej jednostce penitencjarnej zdarzały się sytuacje, że powód przebywał w celach przeludnionych.

W takich sytuacjach pozwany wykonywał dyspozycje wynikające z przepisu art. 248 kkw.

W Areszcie Śledczym w (...) powód przebywał w okresie od dnia 29 stycznia 2003r. do dnia 26 marca 2003r. Powód był osadzony w warunkach socjalno – bytowych zgodnych z przepisami prawa.

W Zakładzie Karnym w (...) powód przebywał od 8 lutego 2008r. do 28 marca 2008r., od dnia 26 maja 2009r. do 30 grudnia 2009r. i od 12 stycznia 2010r. do 27 czerwca 2011r.

W zakładzie tym w latach 2008 – 2011 zdarzały się sytuacje, że w celach 3-osobowych było osadzonych 4 osoby, a w celach 1-osobowych przebywało 2 osadzonych.

Od 2009r. sytuacje takie zdarzały się sporadycznie, po wyrażeniu zgody przez sędziego penitencjarnego na skutek decyzji Dyrektora Zakładu Karnego.

W celach jednoosobowych kącik sanitarny nie jest oddzielony od reszty celi. Jeśli jednak w takiej celi były osadzone dwie osoby kącik sanitarny wyposażony był w przesłonkę. W większych celach kącik sanitarny jest zabudowany, oddalony od reszty celi przesuwными drzwiami. Niezależnie od ogólnej wentylacji kącik taki ma własny kanał wentylacyjny.

Każdy osadzony ma osobne miejsce do spania, miejsce przy stoliku, własny taboret, miejsce w szafce na przybory toaletowe, jak również miejsce na skrzynię ubraniową.

W czasie pobytu w Zakładzie Karnym w (...) powód był osadzony w tzw. nowej części Zakładu. Budynek (...) tej części został oddany do użytku w 2006r. a budynek (...)w roku 2009. Budynki te spełniają wszystkie obowiązujące standardy. Pościel i ręczniki są wymieniane osadzonym naprzemiennie co tydzień. Okna w celach są otwierane przez uchylanie lufcików lub dolnych skrzydeł. Powód przebywając w tym Zakładzie był zatrudniony na pełny etat w okresie od 19 października 2009r. do 31 grudnia 2009r. i od 15 lutego 2010r. do 13 czerwca 2011r. Inni osadzeni z powodem w tym Zakładzie uważali, że panujące w nim warunki były bardzo dobre. Powód także nie narzekał na warunki osadzenia.

W Areszcie Śledczym w (...) powód przebywał od 7 grudnia 2008 roku do 30 stycznia 2009 roku i od 19 marca 2009r. do 22 kwietnia 2009r., a także od 6 maja 2009r. do 26 maja 2009r. W tym czasie w Areszcie tym miało miejsce przeludnienie w celach, wynoszące od 101,4 do 109,9 procent. W celach mieszkalnych, w których przebywał powód kącik sanitarny wydzielony był od reszty celi konstrukcją z płyt wiórowych o wysokości od 140 do 200 cm, umocowaną na kątownikach i zaopatrzoną w przesuwne drzwi.

W celach znajdowała się umywalka. Cele te posiadały wentylację, bieżący dostęp do zimnej wody. Raz w tygodniu osadzonym zapewniano kąpiel. W celach szpitalnych, w których przebywał powód zapewniony był dostęp do ciepłej i zimnej wody, a kąpiki sanitarne są zabudowane.

W Areszcie Śledczym w (...) powód przebywał od 12 marca 1996r. do 15 września 1997r. i od 3 stycznia 2009r. do 19 marca 2009r.

W 2009r. Dyrektor tego Aresztu zawiadamiał Sąd Penitencjarny o występującym przeludnieniu i podejmował decyzje o umieszczeniu powoda w celi nie zapewniającej minimalnych norm zakwaterowania.

Kącik sanitarny był tam murowany, oddalony od reszty celi, posiadał własne oświetlenie. Przeludnienie w tym Areszcie w 2009r. wynosiło od 109,6 do 112,8 procent. Cele posiadały wentylację i wyposażenie kwatermistrzowskie zgodne z przepisami prawa.

Mając na względzie powyższe ustalenia Sąd Okręgowy oceniając zasadność żądania zapłaty na rzecz powoda przez pozwanego Skarb Państwa kwoty 150.000 złotych zadośćuczynienia z tytułu naruszenia dóbr osobistych wynikającego z niehumanitarnych warunków osadzenia we wspomnianych aresztach i zakładzie karnym, za zasadny uznał podnoszony przez pozwanego zarzut przedawnienia roszczenia. W ocenie Sądu żądanie zapłaty świadczenia majątkowego za ewentualne naruszenie dóbr osobistych za okres wcześniejszy niż 26 lipca 2008 roku uległo przedawnieniu na mocy art. 442 § 1 kc i art. 442¹ § 1 kpc.

Sąd nie dopatrył się okoliczności pozwalających na nieuwzględnienie zarzutu przedawnienia.

W ocenie Sądu powód mimo wykazania, że w niektórych jednostkach penitencjarnych przebywał w warunkach przeludnienia, wbrew obowiązkom wynikającym z art. 6 kc nie wykazał, że doszło do naruszenia jego dóbr osobistych takich jak naruszenie godności i prawa do humanitarnego traktowania.

Zdaniem Sądu Okręgowego poczynione ustalenia nie dają podstawy do stwierdzenia, że pozbawienie wolności we wskazanych w pozwie jednostkach penitencjarnych wiązało się dla powoda z drastycznymi uciążliwościami skutkującymi jego poniżeniem, upokorzeniem czy znieważeniem. Stwierdzone przeludnienie w Areszcie Śledczym w (...) było krótkotrwałe, a w Zakładzie Karnym w (...) minimalne. Ponadto w tym ostatnim zakładzie powód przez znaczny okres czasu pozostawał w zatrudnieniu, a więc przebywał poza przeludnionymi celami. Podobna sytuacja miała miejsce w Areszcie Śledczym w(...), gdzie większość pobytu powód spędził w warunkach szpitalnych w celach nieprzeludnionych.

Z tych względów Sąd Okręgowy oddalił powództwo jako nieuzasadnione, wskazując jako podstawę rozstrzygnięcia przepis art. 23 i 24 kc, art. 417 kc i art. 102 kpc.

Wyrok został zaskarżony apelacją przez powoda w części oddalającej powództwo.

Skarżący zarzucił:

- 1) naruszenie prawa materialnego, a to art. 23 i 24 kc w związku z art. 110 k.k.w. poprzez ich błędną wykładnię, polegającą na nieprawidłowym przyjęciu, że złe warunki w jakich przebywał powód, takie jak przede wszystkim przeludnione cele, a ponadto brak artykułów higienicznych, zagrzybione łąźnie, niedostateczna wentylacja pomieszczeń, nieodpowiednie wyposażenie cel, brak ciepłej wody, brak należytego dostępu do dóbr kultury oraz utrudnienia w korespondencji nie stanowią wystarczającej przesłanki naruszenia dóbr osobistych powoda, a co za tym idzie nie dają podstaw do przyznania odszkodowania za doznaną krzywdę;
- 2) naruszenie prawa materialnego, a to art. 6 k.c. w związku z art. 24 k.c. poprzez przyjęcie, że w niniejszej sprawie to na powodzie ciążył obowiązek wykazania, że doszło do naruszenia jego dóbr osobistych, podczas gdy ciężar dowodu, że warunki w jednostkach penitencjarnych odpowiadały obowiązującym normom i nie doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda spoczywa na stronie pozwanej;
- 3) naruszenie prawa materialnego tj. art. 23 i art. 448 w związku z art. 417 § 1 k.c. poprzez ich niezastosowanie albowiem doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda z uwagi na przeludnienie cel.

Powołując się na powyższe powód wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części poprzez uwzględnienie powództwa w całości oraz zasądzenie na rzecz powoda kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

Pozwany wnosił o oddalenie apelacji i o zasądzenie od powoda na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny w Katowicach zważył co następuje:

Apelacja powoda nie jest zasadna.

W pierwszej kolejności należy odnieść się do wyartykułowanego w uzasadnieniu apelacji zarzutu naruszenia przepisu art. 5 kc przez jego niezastosowanie i uwzględnienie zarzutu przedawnienia podnoszonego przez pozwanego.

W ocenie skarżącego zarzut ten nie powinien być uwzględniony ze względu na sprzeczność uznania, iż część roszczenia uległa przedawnieniu z zasadami współzycia społecznego.

Powód w apelacji podniósł, że ze względu na swe schorzenia psychiatryczne i neurologiczne dopiero po odzyskaniu wolności zdał sobie sprawę, że warunki w jakich był osadzony i przetrzymywany naruszały jego dobra osobiste. Ponadto w warunkach pozbawienia wolności obawiał się, że wystąpienie z roszczeniami w stosunku do Skarbu Państwa może spowodować represje w stosunku do jego osoby.

Zarzut ten należy uznać za chybiony. W aktach sprawy brak jest dowodów pozwalających na przyjęcie, że stan psychiczny powoda uniemożliwił mu wcześniejsze dochodzenie roszczeń majątkowych. Gołosłowne jest też twierdzenie, że występowanie z zarzutami w stosunku do jednostek penitencjarnych skutkuje lub może skutkować nieuzasadnionymi, negatywnymi konsekwencjami w stosunku do osób dochodzących swych praw przed sądem. Sądowi Apelacyjnemu nie są znane takie przypadki mimo dużej ilości spraw sądowych związanych z roszczeniami osób pozbawionych wolności z tytułu tzw. „przeludnienia” w celach. Powód nawet nie uprawdopodobnił tezy przeciwnej.

Instytucja przedawnienia roszczeń majątkowych ma swe istotne uzasadnienie ze względu na istotne trudności w dokonywaniu rzetelnych ustaleń odnośnie zdarzeń, które miały miejsce w odległej przeszłości. Dobrym tego wyrazem w niniejszej sprawie są zeznania świadka P. W., który utrzymywał, że był osadzony z powodem w różnych jednostkach penitencjarnych, w tym w Areszcie Śledczym w (...) w 2006 roku mimo, że powód w tym Areszcie przebywał kilka lat później.

Świadczy to o tym, że relacjonowanie zdarzeń sprzed szeregu lat obarczone jest dużym ryzykiem błędu. Dlatego ustawodawca dla roszczeń wynikających z czynów niedozwolonych, nie będących przestępstwem, przewidział trzyletni termin przedawnienia. Powód nie wykazał aby zachodziły szczególne okoliczności pozwalające na nieuwzględnienie zarzutu przedawnienia, a w szczególności aby wcześniejsze dochodzenie roszczeń na drodze sądowej było niemożliwe z przyczyn obciążających pozwanego lub aby uchybienie terminowi dochodzenia roszczeń było nieznaczące.

Dlatego Sąd Apelacyjny podziela pogląd Sądu Okręgowego, że ewentualne roszczenia majątkowe powoda mogą dotyczyć warunków w jakich powód był pozbawiony wolności od 27 lipca 2008 roku.

Po tej dacie powód przebywał w Areszcie Śledczym w (...), w (...) i w Zakładzie Karnym w (...).

W okresie pobytów w aresztach powód składając zeznanie w charakterze strony (k. 593) podał, że w celach pojedynczych nie było murowanych sanitariatów, na oknach były metalowe blindy, wentylacja była słaba, materace były stare a łazienki zagrzybione.

Należy jednak zauważyć, że powód podał, że jako osoba pracująca w magazynie jakoś sobie radził.

Ponadto pobyt powoda w Areszcie Śledczym w (...) był relatywnie krótki, a w czasie pobytu w Areszcie Śledczym w(...) powód przebywał m.in. w oddziale (...), gdzie nie miało miejsca przeludnienie.

W Zakładzie Karnym w (...) według relacji osób zeznających w sprawie warunki były dobre, a powód część pobytu w tym zakładzie spędził poza celą jako osoba pozostająca w zatrudnieniu.

W ocenie Sądu Apelacyjnego zarzut naruszenia przepisu art. 6 kc w związku z art. 24 kc poprzez przyjęcie, że to powód winien wykazać naruszenie dóbr osobistych także nie jest zasadny.

W przypadku, gdy pozwany temu zaprzeczył uwzględnienie powództwa nie może opierać się wyłącznie na twierdzeniach powoda opartych na jego subiektywnym przekonaniu co do warunków, w jakich winien odbywać karę pozbawienia wolności.

W judykaturze dotyczącej ochrony dóbr osobistych utrwalony jest pogląd, że przepis art. 24 kc zawiera domniemanie bezprawności naruszenia dóbr osobistych.

Rzeczą powoda dochodzącego ochrony jest wykazanie, że miało miejsce naruszenie dóbr osobistych, a rzeczą pozwanego, że nie miało ono charakteru bezprawnego.

Sąd Najwyższy w motywach uchwały 7 sędziów, przywołanej w motywach zaskarżonego wyroku, wyraził pogląd, że umieszczenie osoby pozbawionej wolności w celi o powierzchni przypadającej na osadzonego mniejszej niż 3m², może stanowić wystarczająca przesłankę stwierdzenia naruszenia dóbr osobistych.

Oznacza to, że zasadność roszczenia tego rodzaju winna być w każdym przypadku oceniona indywidualnie. Niedochowanie norm kwaterunkowych może ale nie musi stanowić o naruszeniu dóbr osobistych osadzonego.

Na powodzie zgodnie z wymogiem przepisu art. 6 kc spoczywał obowiązek wykazania, że dyskomfort i przykre doznania jakie był zmuszony odczuwać w czasie pobytu w Areszcie Śledczym w (...), (...) i Zakładzie Karnym w (...) były na tyle drastyczne i dokuczliwe, że poniżały jego godność i uwłaczały jego czci.

Zebrany materiał dowodowy nie daje podstaw do tego rodzaju ustaleń.

Pozwany przyznał, że nie zawsze był w stanie zapewnić powodowi pobyt w celach o powierzchni co najmniej 3m² na jednego osadzonego.

Dlatego należy uznać za udowodnione, że powód był osadzony niekiedy w celi trzyosobowej, gdzie przebywały cztery osoby lub w celi jednoosobowej wraz z innym osadzonym. Nie było to zgodne z wymogami wynikającymi z przepisu art. 110 kkw ani spowodowane szczególnymi okolicznościami, które by na to pozwalały.

Nie oznacza to jednak, że pobyt we wspomnianych jednostkach naruszał dobra osobiste powoda o jakich była mowa.

Uchybienie określonym normom kwaterunkowym nie może być bowiem utożsamiane z naruszeniem czci czy godności osadzonego. Zwłaszcza jeśli wziąć pod uwagę wspomniane wcześniej okoliczności takie jak czasokres przebywania powoda w tych jednostkach, w okresie nieprzedawnionym, czasowe przebywanie na oddziale szpitalnym w Areszcie Śledczym w (...) o lepszym standardzie zakwaterowania czy pobyty powoda poza celą w Zakładzie Karnym w (...) wynikające z jego zatrudnienia.

Okoliczność, że powód w okresie objętym pozwem nie zgłaszał skarg na warunki zakwaterowania w poszczególnych jednostkach penitencjarnych osłabia zarzuty apelacji zmierzające do wykazania, iż warunki osadzenia uwłaczały godności ludzkiej.

Zarzuty dotyczące braku w celach ciepłej wody, dostępu do dóbr kultury czy wymogu murowanego kąpieliska sanitarnego świadczą o tym, że powód za bezprawne uważa warunki zakwaterowania niezgodnie z jego oczekiwaniami, a nie

wymagane obowiązującymi przepisami. To samo dotyczy zarzutu zaopatrzenia okien w blindy, które mają na celu uniemożliwienie osobom osadzonym wzajemne porozumiewanie się. Nie zaprzeczył jednak twierdzeniom pozwanego, że cele były oświetlone, wyposażone w niezbędne sprzęty, zachodziła możliwość uchylania okiennic, były wyposażone w dostęp do bieżącej wody i miały kąciki sanitarne oddzielone od reszty celi i wyposażone w drzwi w celach wieloosobowych oraz w przesłone w celach jednoosobowych zajmowanych przez dwie osoby.

W ocenie Sadu Apelacyjnego, mimo uchybienia przepisom dotyczącym powierzchni przypadającej na jednego osadzonego, pozwany zapewnił powodowi warunki zatrzymania w areszcie i osadzenia w Zakładzie Karnym nie poniżające go jako osoby pozbawionej wolności.

Dlatego bezzasadne są zarzuty skarżącego, że miało miejsce naruszenie jego dóbr osobistych (art. 23 i 24 oraz 417 kc) uzasadniające uwzględnienie żądania zapłaty zadośćuczynienia na podstawie art. 448 kc. Zwłaszcza, że zadośćuczynienie o jakim mowa w ostatnim z przytoczonych przepisów także ma charakter fakultatywny.

Doceniając znaczenie sądowej ochrony dóbr osobistych oraz uwzględniając szczególne obowiązki Państwa w stosunku do osób, które znalazły się bez swej woli w warunkach odosobnienia, Sąd Apelacyjny w niniejszym składzie nie podziela kierunku orzecznictwa sądów utożsamiającego każde uchybienie obowiązującym normom za naruszenie dóbr osobistych osób pozbawionych wolności. Czyniłoby to instytucję zadośćuczynienia, o jakiej mowa w art. 448 kc, tożsamą z instytucją kary prywatnej dla osoby, która wykazała jedynie uchybienie tym normom. Są to różne pojęcia przy czym instytucja kary prywatnej nie jest uregulowana w przepisach Kodeksu cywilnego.

Reasumując należy uznać, że powód w Areszcie Śledczym w (...), w (...) i w Zakładzie Karnym w (...) odczuwał pewien dyskomfort wynikający ze skromnych warunków odosobnienia, przewidzianych dla osób pozbawionych wolności, pogłębiony w pewien sposób ze względu na czasowe przebywanie w celach przeludnionych, ale nie doszło w ten sposób do naruszenia jego dóbr osobistych.

Dlatego Sąd Apelacyjny na mocy art. 385 kpc oddalił apelację jako pozbawioną uzasadnionych podstaw.

O kosztach orzeczono na mocy art. 102 kpc mając na uwadze sytuację życiową i majątkową powoda.

O wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu Sąd orzekł na mocy § 11 ust. 1 pkt 25 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2013r. poz. 461 tj).